

2. ЛЕТЊА ШКОЛА „ЕВРОПСКО И БАЛКАНСКО КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ“

10-14.6.2024,
ФИЛОЗОФСКИ
ФАКУЛТЕТ,
СКОПЈЕ

ПРОГРАМ

Универзитет
Св. Кирила
и Методија у
Скопљу

Филозофски
факултет

ФИЛОЗОФСКИ
ФАКУЛТЕТ

1838

Филозофски
факултет

УНИВЕРЗИТЕТ
БЕОГРАДУ

Универзитет у
Београду

1

ПОНЕДЕЉАК,

10.06.2024

17:00 Свечано отварање Летње школе

17:15 Предавање: Културно наслеђе и поглед другог: Ребека Вест
Проф. др Иван Џепароски,
Филозофски факултет
Универзитет „Св. Ћирила и Методија“ у Скопљу

2

УТОРАК,

11.06.2024

10:00 Предавање: Заштита нематеријалног културног наслеђа кроз неформалну и формалну едукацију
Проф. др Данијел Синани, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

11.00-11.30 Пауза за кафу

11.30 Предавање: О пореклу гусле на Балкану
Проф. др Ратко Дуев, Филозофски факултет,
Универзитет „Св. Ћирила и Методија“ у Скопљу

12.30-14.30 Пауза за ручак

14:30 Предавање: Билазора – најранија престоница у унутрашњости Балканског полуострва
Проф. др Драги Митревски,
Филозофски факултет,
Универзитет „Св. Ћирила и Методија“ у Скопљу

15.30-16.00 Пауза за кафу

16.00 Предавање: Од зографа до академије: трансформација сакралне визуелне културе на балкану у 19. веку
Проф. др Ненад Макуљевић,
Филозофски факултет, Универзитет у Београду

10:00 Предавање: Европски контекст стилског диверситета византијске уметности (11-14 век)

Проф. др Анета Серафимова,
Филозофски факултет
Универзитет „Св. Ћирила и
Методија“ у Скопљу

11:00 - 11:30 Пауза за кафу

11:30 Предавање: *Remesiana* – касноантички и ранохришћански центар Средоземне Дакије

Проф. др Марко Јанковић,
Филозофски факултет,
Универзитета у Београду

12:30 - 14:30 Пауза за ручак

14:30 Предавање: Другости на Балкану

Проф. др Наташа Јовановић
Ајзенхамер, Филозофски
факултет,
Универзитет у Београду

15.30-16.00 Пауза за кафу

16.00 Предавање: Борба за научну истину: археолошке заблуде и истине

Проф. др Марјан Јованов,
Филозофски факултет,
Универзитет „Св. Ћирила и
Методија“ у Скопљу

4

ЧЕТВРТАК,

13.06.2024

10:00

Теренска настава: Археолошко
налазиште Била Зора

11:00

Радионица и представљање
налаза истраживања
Проф. др Антонио Јакимовски,
Филозофски факултет,
Универзитет „Св. Ћирила и
Методија“ у Скопљу

13:00

Ручак

5

ПЕТАК,

14.06.2024

10:00

Свечано затварање, додела
сертификата, посета Археолошком
музеју на Филозофском
факултету у Скопљу

АПСТРАКТИ

Проф. д-р Иван Џепароски
Филозофски факултет
Универзитет „Св. Ћирила и Методија“ у Скопљу

КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ И ПОГЛЕД ДРУГОГ: РЕБЕКА ВЕСТ

Путописна књижевност из далеке али и ближе прошлости везана за Балкан, посебно аутори који долазе са Запада, нуде другачији и, углавном, негативан поглед на наш животни простор. Постоје бројни разлози за такве приступе, али у овом предавању ће се указати на један другачији случај: најпре ће се приступити питању "другости" и погледа "другог", а затим ће се анализирати посебан значај и специфичност чувене путописне књиге "Црно јагње и сиви соко" (1941), *magnum opus* енглеске списатељице и феминисткиње Ребеке Вест (1892–1983). Познато је да Вест посећује бившу Југославију тридесетих година прошлог века, а резултат тих посета је стварање њеног најзначајнијег књижевно-путописног дела. Одатле ће посебна пажња бити посвећена поглављима ове књиге посвећене Македонији и њеним описима и искуствима у односу на споменика природе и културе. То ће показати да је непосредно искуство "лепог" и "узвишеног" нарочито важно, посебно када ће ова места и те перцепције бити успешно и суптилно уметнички обликоване, као што је то случај у Вестовој књизи. Описи цркава и манастира у близини Скопља и Охрида су посебно импресивни, док опис природе и Охридског Језера указује на енвайронментализам Ребеке Вест. Наравно, личности које се појављују у овом путопису, бар у делу посвећеном Македонији, посебно су занимљиве, зато јер су то врхунски интелектуалци (Константин = Станислав Винавер; Милица = Аница Савић Ребац, итд.) који стварају другачију и, углавном, позитивну слику интелектуалне и културне атмосфере на Балкану пред Други светски рат.

Проф. д-р Данијел Синани
Одељење за етнологију и антропологију
Филозофски факултет Универзитет у Београду

ЗАШТИТА НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА КРОЗ НЕФОРМАЛНУ И ФОРМАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ

Предавање се бави формалним и неформалним облицима едукације као једним од најважнијих мера очувања нематеријалног културног наслеђа. Биће представљен развој и различити приступи у едуковању стручњака, заинтересованих лица и широке јавности, а посебан акценат стављен је на пројекте који се одвијају на Филозофском факултету и кроз које је едукацију о нематеријалном културном наслеђу прошло више будућих стручњака из области.

Проф. д-р Ратко Дуев
Филозофски факултет
Универзитет „Св. Ђирила и Методија“ у Скопљу

О ПОРЕКЛУ ГУСЛЕ НА БАЛКАНУ

Иако је општи став у музикологији да сви музички инструменти потичу са Блиског истока, ипак у случају гусле, бар по начину свирања, гудалом, остаје могућност да је овај инструмент био словенска иновација или модификација сличног инструмента. Теорија о пореклу лука од номадских народа у средњој Азији не искључује Словене који су били у њиховој близини и живели на сличан начин.

Етимологија назива највећи је доказ јединствености гусала. У поређењу са другим сличним инструментима, њихова имена су се задржала са одређеним варијацијама међу свим народима у којима се инструмент раширио. На пример, сумерски *pan-tur* у Грчкој и Византији је постао *randoura* а у Риму *randura*, затим семитски *kinnor* у Грчкој *kinyra*, *kithara*, арапски *rabab* је постао *rubāb*, *rabob*, *robāb*, *ribāb*, *rbab*, *rabāba*, у Европи *rebeck* итд. Очекивало би се да су Словени имали неку транскрипцију рабаба, канона или византијске лире, а не своје име које је успело да опстане упркос снажним утицајима музичких традиција јаких империја у средњем веку до модерног доба.

Проф. д-р Драги Митревски
Филозофски факултет
Универзитет „Св. Ћирила и Методија“ у Скопљу

БИЛАЗОРА – ПРВА КРАЉЕВСКА ПРЕСТОНИЦА У УНУТРАШЊОСТИ БАЛКАНА

Билазора се сматра једним од најпознатијих и најзначајнијих раноантичких градова у унутрашњости Балкана или на северу Егејског света. Антички аутори га описују као највећи град Пајонаца, који су познати као једна од најстаријих и најразвијенијих палеобалканских заједница, које су још у бронзаном добу биле друштвено и војно организоване, тако да су учествовале у одбрани Троје. Град је такође повезан са многим историјским догађајима током предримског периода.

Данас, након признавања града Билазора код села Кнежје, Светиниколско, посебно након археолошких истраживања у последњих десет година, евидентно је да Билазора није био само највећи град по површини, већ и по значају. Откривени су бројни архитектонски објекти и богат археолошки материјал, углавном од 5. до 3. века пр.н.е.

Најдоминантнији део или акропола града, посебно је утврђен монументалним фортификационим системом, а у унутрашњости су откривене многе грађевине, углавном јавног карактера. Централна, највећа и најважнија зграда била је Краљевска палата. Поред палате изграђене у дорском стилу, откривен је мањи дорски храм, који су заједно познати као Краљевски комплекс. Стамбени делови града простиру се на околним, нижим терасама.

На основу покретних налаза, концепције и начина градње, палата у потпуности одговара чувеној царској палати Филипа II у првој македонској престоници Аиги. Две палате су готово истовремено коришћене, а многи елементи указују да су грађене по истим принципима и можда од истих мајстора.

Као престоница такозваних независних Пајона град и палата Билазора најинтензивнију су користили током 5. и 4. века пре нове ере, тачније за време владавине пајонских владара: Агиста, Ликеја, Патраја, Авдолеона и Леона.

Акропољ и посебно краљевска палата у Билазори били су главне мете келтских напада у њиховом походу на Делфе 279. године пре нове ере. Затим је палата насилно уништена и потпуно страдала у пожару, након чега је град наставио да живи, али са знатно смањеним интензитетом и политичким значајем.

Проф. д-р Анета Серафимова
Филозофски факултет
Универзитет „Св. Ћирила и Методија“ у Скопљу

ЕВРОПСКИ КОНТЕКСТ СТИЛСКОГ ДИВЕРСИТЕТА ВИЗАНТИЈСКЕ УМЕТНОСТИ (11-14 ВЕК)

Предавање ће бити фокусирано на стилске аспекте одабраних сликарских ансамбала из македонске средњовековне ризнице, који имају истакнуто место у источнохришћанској уметности. У анализи ће бити примењена међународна терминологија у именувању стилова, при чему ће се користити њихове основне енциклопедијске дефиниције. Циљ овог методолошког приступа је препознавање примера аутентичног византијског *надреализма*, *хуманизма* и *барокног маниризма*, *ренесансе*, *кубизма* и *експресионизма*. Овај приступ доприноси истицању стилске разноликости и развоја византијске уметности насупрот стереотипима њене перцепције као шаблонске и нееволуирајуће, што је поставља изоловану и неконкурентну западноевропском свету. Ослобађајући се стега круте византијске термилошке номенклатуре (средњевизантијски, македонско-комнински и касновизантијски, палеолошки концепт уметности), што је један од разлога њеног изолованог третмана, овај приступ има за циљ да нагласи европски контекст врхунског византијског уметничког стваралаштва. Одредница *византијски* је облигаторан епитет и заједнички именитељ препознатих стилских карактеристика. Презентоване стилске тенденције илустроване конкретним примерима неоспорно указују на велику креативност и умеће средњовековних сликара, универзални и иманентни свим уметностима/уметницима.

Предавање ће бити систематизовано у три дела: (1) отелотворена духовност, (2) световни дах и (3) величанствени класицизам.

проф. д-р Ненад Макуљевић
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет Универзитета у Београду

ОД ЗОГРАФА ДО АКАДЕМИЈЕ: ТРАНСФОРМАЦИЈА САКРАЛНЕ ВИЗУЕЛНЕ КУЛТУРЕ НА БАЛКАНУ У 19. ВЕКУ

Тема предавања посвећена је трансформацијама сакралне визуелне културе на балканском простору. Указаће се на главне моделе црквене сликарске праксе, као и на теоријске основе и друштвене контексте који су условљавали њихову примену. Посебна пажња биће посвећена зографском и академском моделу црквеног сликарства и њиховим специфичностима, као и утицају руског модела иконописа на православну балканску визуелну културу.

Проф. д-р Марко Јанковић
Одељење за археологију
Филозофски факултет Универзитета у Београду

REMESIANA – КАСНОАНТИЧКИ И РАНОХРИШЋАНСКИ ЦЕНТАР СРЕДОЗЕМНЕ ДАКИЈЕ

Испод савремене вароши Беле Паланке, налазе се остаци касноантичког града *Remesiana*, којима се археолози баве већ скоро 150 година. Претходних деценија, када су откривени и истражени остаци утврђења, форума, јавних и приватних грађевина града, фокус истраживача био је скоро ексклузивно на ранохришћанском карактеру града. Овome у прилог је ишла и чињеница да је један од важних ранохришћанских мисионара и светаца (Св. Никета), столовао и живео управо у Ремезијани. Сви други аспекти града су били, у најмању руку у другом плану. Истраживања на локалитету Источна некропола, вршена од 2018-2023. године, у великој мери мењају слику о животу града у периоду касне антике, односно о суживоту раних хришћана и верника других вероисповести. На некрополи је истражено нешто више од 60 гробова, међу којима су и гробне форме до сада непознате на простору Балкана. Занимљиво је да је велики број гробова припада деци, а да је у гробовима одраслих откривен велики број луксузно израђених предмета.

Доц. д-р Наташа Јовановић Ајзенхамер
Одељење за социологију
Филозофски факултет Универзитет у Београду

ДРУГОСТИ НА БАЛКАНУ

Циљ предавања је да се кроз теоријску призму оријентализма, али и других теорија о креирању другости, анализирају различити односи и симболичке и културне границе и борбе на Балкану. У историјском и савременом друштвеном контексту биће истраживани различити конструкти односа страности, другости и непријатељства. Како је реч о општим теоријским референцама, након кратког упознавања са епистемолошким и методолошким основама, фокус ће бити на конкретним примерима конструисања другости међу различитим културама, религијама и нацијама на Балкану. Будући да је реч о постконфликтном подручју, посебан акценат биће стављен на процесе преласка из категорије другости и страности у домен односа непријатељства.

Проф. д-р Марјан Јованов
Филозофски факултет
Универзитет „Св. Ђирила и Методија“ у Скопљу

БОРБА ЗА НАУЧНОМ ИСТИНОМ: АРХЕОЛОШКЕ ЗАБЛУДЕ И ИСТИНЕ

Потрага за научном истином је вечити предизвик свих наука и научника, вечити предизвик људи слободног и отвореног ума, вероватно још од времена када реч наука није био нити измишљен. Археологија као релативно нова наука, током читавог свог постојања суочава се са бројним лаичким или квази научним мишљењима и претпоставки, против којих морамо да се боримо научним доказима, фактима, односно у археологији - артефактима.

Приче о изванземаљском пореклу Египетских пирамида, о проклетству фараона, о Атлантиди, о Босанским пирамидама, о неолитском кириличном писму и сличне, подгревају фантазију људи, некад из комерцијалних разлога, а понекад и због неких лудих националистичких разлога, у покушајима да се докаже који је народ на овој нашој планети најстарији. Балкан, односно територије Македоније и Србије свакако

нису поштедењени бројних ненаучних претпоставки и тврдњи. На жалост, оне редовно наилазе на бољи пријем у јавности, него чиста, фактима потврђена научна вистина. Једна од највећих оваквих прича у Македонији је потрага за гробницом Александра III или познатији како Александар Велики, славни краљ једног од највечих краљевства у историји човечанства, Античке Македоније. Приче да се његова гробница налази на тлу данашње Македоније не само што је још увек актуелна, него у њој слепо верује на стотине хилјада људи. Наспрам ових романтичарских идеја постоји на десетине научних факата поткрепљени писаним античким изворима и археолошким истражувањима, који бацају научну светлост на једном од највечих предизвика модерне археологије – откривање гробнице Александра Великог. Понекад је и сама наука створила велике дилеме тумачењем одређених научних проблема на различити начин. Једен од таквих проблема који је актуелан између научника који се баве проучавањем Античке Македонске културе је питање о томе ко је сахрањен у Гробници 2 испод великог тумула у Вергини. Дали је то гробница славног македонског краља Филипа II, или нека друга особа?

Ово су теме мојег предавања о којима можемо разговарати са посетиоцима Летне археолошке школе у Скопљу.

